

**Маценко О.М.,***к.е.н., доцент,**доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування,**Сумський державний університет***Тур О.М.,***к.е.н.,**ст. викладач кафедри економіки та управління,**Шосткинський інститут Сумського державного університету***Німко С.І.,***аспірант кафедри економіки управління,**Шосткинський інститут Сумського державного університету*

## ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНИМ ВОДОКОРИСТУВАННЯМ

**Анотація.** У статті досліджено стан діючого водопостачання в Україні та еколого-економічні проблеми використання підземних вод міським населенням в реаліях розвитку української економіки. Детально проаналізовано порядок функціонування системи управління державного обліку та моніторингу артезіанських свердловин на підставі чого в статті запропоновано організаційно-економічну систему державного управління екологобезпечним водокористуванням.

**Ключові слова:** артезіанські свердловини, еколого-економічні збитки, стале водокористування, розвиток, організаційно-економічна система.

**Вступ та постановка проблеми.** Широкомасштабність використання водних ресурсів зумовлює необхідність його державного регулювання в нерозривній єдності з регулюючими процесами щодо відновлення та охорони водних об'єктів. Згідно принципів сталого розвитку закріпленими Декларацією Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку використання природних ресурсів має базуватись на узгодженні економічних, екологічних та соціальних аспектів розвитку. В теперішній час співвідношення згаданих складових розвитку в споживанні водних ресурсів нашої країни не збалансоване [1]. В сучасних дослідженнях з питань використання водних ресурсів визначають низку проблем з водокористування до яких, зокрема, відносяться проблеми організаційного, методологічного та інформаційного забезпечення їх економічного моніторингу.

Дослідження стану водопостачання в Україні дозволяє зробити висновок про те, що поза увагою залишається формування системи державного обліку та моніторингу артезіанських свердловин. Такий стан обумовлений відсутністю організаційної єдності, низькою інформованістю та інертністю регіональних органів державної влади. Слід відзначити відсутність зворотних зв'язків із населенням щодо висвітлення питань експлуатації артезіанських свердловин. Зазначені обставини й визначені проблеми суттєво актуалізують обрану тематику дослідження, а також дозволяють визначити його основні цілі та завдання.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасній науковій літературі широко висвітлені питання сталого водокористування. Даній тематиці присвятили свої праці такі вчені, як А.Й. Васильєв [2], О.О. Веклич [3], В.А. Голян [4; 5], Б.М. Дани-

лишин [1], Л.Г. Мельник [6], В.А. Сташук [7], М.А. Хвесик [8; 9], О.В. Яроцька [10], А.В. Яцик [11] та інші. Наукові розробки згаданих науковців дали змогу сформулювати систему знань, яка є науково-практичним підґрунтям для подальшого удосконалення системи управління водокористуванням.

**Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.** Попередній аналіз наукових праць дає можливість стверджувати про відсутність науково-обґрунтованих досліджень з питань нерационального забору води та самовільного використання підземних вод за рахунок артезіанських свердловин населенням країни.

**Метою статті** є дослідження еколого-економічних основ сучасного водокористування в Україні, зокрема, підземних вод, видобуток яких потребує улаштування свердловин.

**Завданнями статті**, що випливають із сформульованої мети, є такі: здійснити ґрунтовний еколого-економічний аналіз національних та регіональних особливостей споживання підземних вод, видобуток яких здійснюється шляхом облаштування артезіанських свердловин та удосконалити організаційно-економічну систему державного управління екологобезпечним водокористуванням, у контексті використання підземних вод.

**Результати дослідження.** На розвиток національної економіки та рівень життя населення в сучасних реаліях суттєвий вплив справляють кількість та якість використаних водних ресурсів. За таких обставин стале водокористування безперечно є ключовим фактором підвищення ефективності використання водних ресурсів, зокрема підземних вод. Варто відзначити, що головним завданням становлення принципів сталого водокористування постає посилення позитивного впливу людської діяльності на процеси економічного та соціального розвитку України при одночасному доведенні до мінімуму об'ємів (норм) використання водних ресурсів.

Узагальнення поглядів науковців щодо еколого-економічних проблем водокористування дають підстави стверджувати, що заходи стосовно раціонального водокористування в Україні має бути зосередженими у сфері житлово-комунального господарства.

Домінуюча частина потенціалу водозбереження у сфері житлово-комунального господарства сконцентрована у скороченні втрат води при транспортуванні та перерахунку собівартості і норм централізованого водопостачання (див. рис. 1).

Проблема підвищення водної ефективності не сприймається як засіб рішення широкого комплексу економічних, екологічних і соціальних проблем. У той же час Україна має значний потенціал водозбереження, який дозволяє зменшити об'єми водоспоживання на 30-40%.

В Україні загальна довжина мереж централізованого водопостачання становить 79,4 тис. км, у т.ч.: 19,3 тис. км – водоводи; 45,2 тис. км – вуличні мережі; 14,9 тис. км – внутрішньо-квартильні та дворові мережі. Підйом води забезпечують 5 182 насосних станцій, на яких встановлено 11 031 одиниць водопровідного технологічного насосного обладнання (з них потребують заміни 3 098 одиниць, або 28%). Потребують заміни, у зв'язку фізичним зносом 38 064,9 км водопровідних мереж, у т.ч.: 8 132,6 км водоводів, 22 332,5 км вуличних мереж та 7 599,8 км внутрішньо-квартильних та дворових мереж. У аварійному стані перебувають 48% водопровідних мереж, транспортування якими призводить до втрат води до 32% загального їх об'єму (станом на 2014 р.).

Перекладання зростаючих витрат на споживача, нераціональне субсидіювання, відсутність дієвих інструментів регулювання водоспоживання знижує мотивацію до водозбереження як у постачальників, так і у споживачів. За існування нераціональної системи субсидіювання в країні, підвищення цін на водокористування мотивує не до пошуку шляхів його скорочення, а до додаткових запитів на субсидіювання.

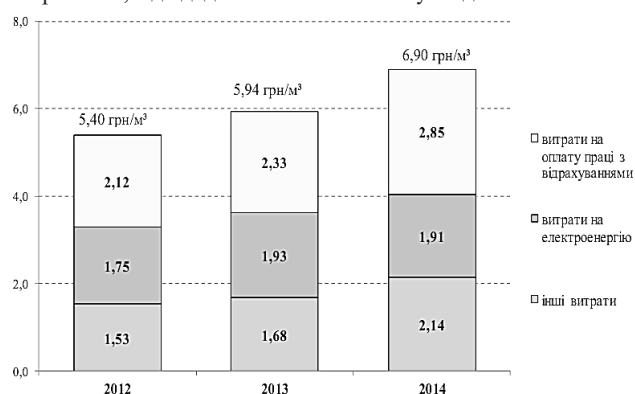


Рис. 1. Динаміка середньозваженої собівартості на послуги централізованого водопостачання в Україні за 2012–2014 рр. [12]

Як показує аналіз, найбільш вагомими статтями послуг централізованого водопостачання є витрати на оплату праці (37%) та витрати на електроенергію (29%). До складу статті «інші витрати» (34%) в основному відносять: витрати на сплату обов'язкових зборів та платежів; амортизаційні відрахування; витрати на ремонти, паливно-мастильні матеріали та інші операційні витрати (див. рис. 2).

З нашої точки зору, удосконалення системи управління водокористуванням має бути спрямоване не тільки на зниження втрат при централізованому транспортуванні води за рахунок заміни трубопроводів водопостачання, а й перегляду структури тарифу на централізоване водопостачання комунальними підприємствами.

Детальне дослідження проблем в області управління водокористуванням підземних вод, зокрема видобуток яких потребує улаштування свердловин, дозволяє окреслити коло таких проблем: видання дозволів на спеціальне водокористування передбачено лише для підприємств, для населення процедура надання дозволів на спеціальне водокористування неврегульо-

вана; відсутня можливість у населення оформлення відповідної документації для державного обліку артезианських свердловин; відсутність обґрунтованих норм водоспоживання для користувачів артезианських свердловин; відсутні визначення та класифікація підземних вод як природного ресурсу на користування якого необхідні дозвільні документи, що суттєво ускладнює вибір типу дозвільного документу (дозвіл на спеціальне водокористування чи/або спеціальний дозвіл на користування надрами – на один і той самий об'єкт підземні води); відсутність державних органів реєстрації та служби моніторингу користувачів артезианських свердловин; значна кількість незатампанованих артезианських свердловин, що завдають значні еколого-економічні збитки підземним водам через можливість попадання в них забруднюючих речовин.

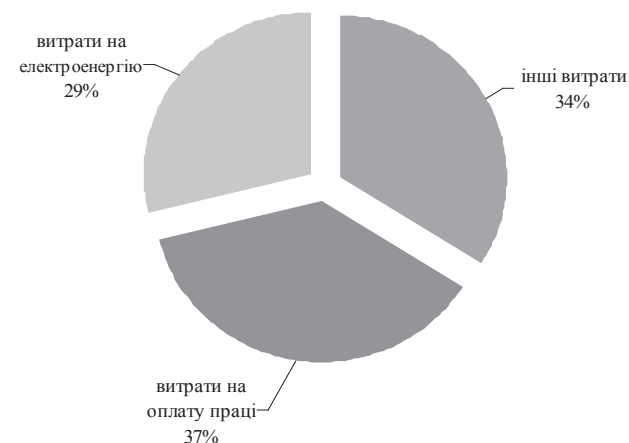


Рис. 2. Структура собівартості послуг централізованого водопостачання в Україні за 2014 рік [12]

Враховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне запропонувати наступну схему організаційно-економічної системи державного управління екологічно безпечним водокористуванням.

Вищенаведена організаційно-економічна система державного управління екологічно безпечним водокористуванням на відміну від існуючих дозволяє врахувати особливості водокористування населенням країни шляхом розробки відповідних нормативних документів. Спираючись на таку нормативну базу, стає можливим оперативне впровадження дозвільної документації на користування артезианськими свердловинами та встановлення відповідних лімітів на водокористування.

Отже, пріоритетним напрямом інституціонального забезпечення розвитку екологічно безпечного водокористування є створення системи еколого-економічних нормативів і стандартів, на основі яких має базуватися система контролю за використанням і охороною підземних вод. Вдосконалення системи управління та впровадження механізму державного обліку та моніторингу екологічно безпечним водокористуванням надасть можливість задіяти фактори становлення екологічно безпечного водокористування як необхідної умови добробуту суспільства в цілому.

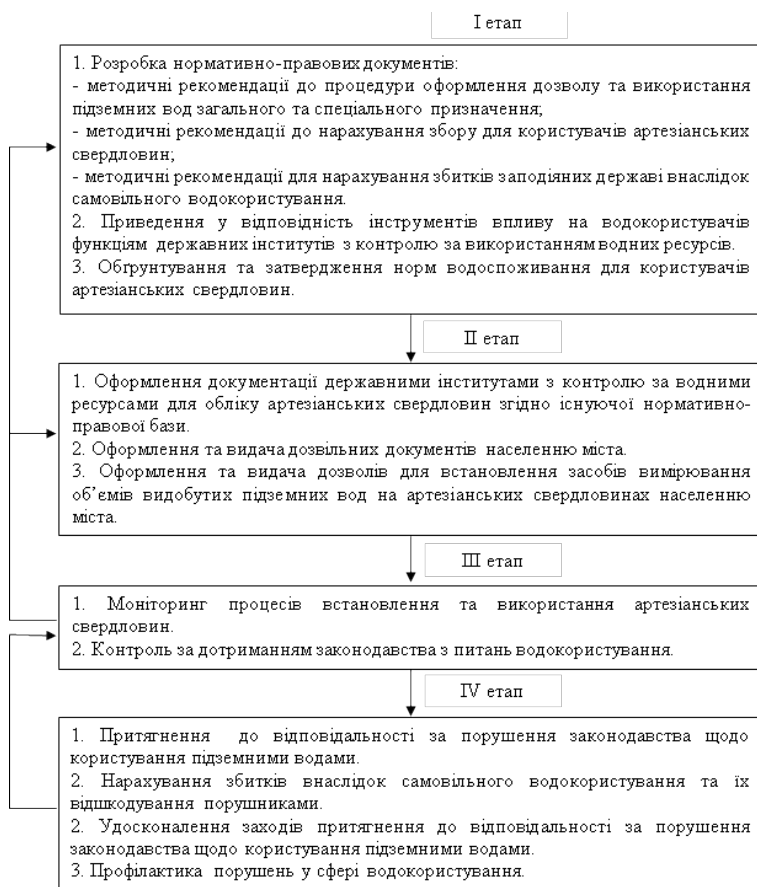
**Висновки.** Таким чином, сутність екологічно безпечного водокористування полягає у формуванні таких господарських відносин, що створюють передумови до становлення механізму самовідновлення водних ресурсів та забезпечують раціональне їх використання. Запропонована авторами організаційна система державного управління екологічно безпечним водокористуванням, шляхом запровадження нормативно-правового забезпечення і формування системи контролю за виконанням встановлених нормативів, забезпечує динамічну рівновагу між

споживанням та відновленням водних ресурсів, зокрема підземних вод. Реалізація вдосконаленої організаційної системи державного управління екологобезпечним водокористуванням є підґрунтям до підвищення доходної бази місцевих бюджетів та покращання якості життя населення.

**Література:**

1. Данилишин Б.М. Економіка природокористування: [підручник для аспірантів наук.-досл. установ та вищ. навч. закл.] / Б.М. Данилишин, М.А. Хвесик, В.А. Голян; М-во освіти і науки України, Нац. Академія Наук України, Рада з вивчення продуктивних сил України. – К.: Кондор, 2010. – 464 с.
2. Васильєв, А.Й. Економічна оцінка ефективності використання водних ресурсів України / А.Й. Васильєв // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С. 180–187.
3. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання навколишнього середовища і ресурсів, 2003. – 88 с.
4. Голян В.А. Інституціональне середовище водокористування: сучасний стан та механізми вдосконалення: [монографія] / В.А. Голян. – Луцьк: Твердиня, 2009. – 592 с.
5. Голян, В.А. Фіскальне регулювання водокористування в умовах нових економічних викликів / В.А. Голян // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 12(66). – С. 194–201.
6. Мельник Л.Г. Економіка розвитку: [монографія] / Л.Г. Мельник. – Суми: Университетская книга, 2006. – 662 с.
7. Шашук В.А. Наукові засади раціонального використання водних ресурсів України за басейновим принципом: [монографія] /

8. Шашук, В.Б. Мокін, В.В. Гребінь, О.В. Чунар'єв. – Херсон: Гринь Д.С., 2014. – 320 с.
9. Хвесик, М.А. Водний ресурс як складова інноваційного розвитку / М.А. Хвесик // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 152. – С. 6.
10. Хвесик М.А. Інституціональне середовище сталого водокористування в умовах ринкових відносин: національні та регіональні виміри: [монографія] / М.А. Хвесик, В.А. Голян, Ю.М. Хвесик. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 180 с.
11. Яцик А.В. Водне господарство в країні / А.В. Яцик, В.М. Хорєв. – К.: Генеза, 2000. – 456 с.
12. Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо: національна доповідь / [Е.М. Лібанова, О.М. Балакірева, А.В. Єрмолаєв та ін.]. – К.: 2013. – 114 с.
13. Про затвердження Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Постанова Кабінету Міністрів України № 197-2014-п від 30.04.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/197-2014-p>.
14. Сотник І.М. Підвищення еколого-економічної ефективності впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як інноваційного напрямку ресурсозбереження / І.М. Сотник, О.М. Волк, Ю.В. Чортюк // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 9(147). – С. 229–235.
15. Global Competitiveness Report: Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://weforum.org/docs/GCR2014-15/Ukraine.pdf>.



**Рис. 3. Схема практичної реалізації організаційно-економічної системи державного управління екологобезпечним водокористуванням**

Джерело: авторська розробка

**Маценко А.М., Тур А.Н., Нимко С.И. Формирование организационно-экономической системы государственного управления экологобезопасного водопользования**

**Аннотация.** В статье проанализировано состояние действующего водоснабжения в Украине. Исследованы эколого-экономические проблемы использования подземных вод населением в современных условиях. Рассмотрен порядок функционирования системы управления государственного учета и мониторинга артезианских скважин. Предложены организационно-экономический механизм государственного управления экологически безопасным водопользованием.

**Ключевые слова:** артезианские скважины, эколого-экономические убытки, устойчивое водопользование, развитие, организационно-экономическая система.

**Matsenko O.M., Tur O.M., Nimko S.I. Formation of management and economic system of state government of ecologically safe water consumption**

**Summary.** The paper analyses the state of the current water supply in Ukraine. Ecological and economic problems of groundwater use by urban population are studied. The paper considers the functioning of government account and monitoring of artesian wells. Organizational and economic mechanisms of government management of the ecological safe water use are offered.

**Keywords:** artesian wells, ecological and economic losses, sustainable water use, development, organizational and economic system.